

WSTĘP

Zawieszenie uchwał o obronie państwa, podjętych przez sejm 1544 r. spowodowało, że już 6 września tegoż roku król Zygmunt wystosował nowe uniwersały, zwołujące sejm do Krakowa na najbliższe święto Trzech Króli (6 stycznia 1545 r.)¹.

Obrady otwarto 11 stycznia, w tydzień później zostały przedłożone propozycje od tronu². Współcześni pisali o absencji znacznej części senatorów i posłów wielkopolskich³. Na przebiegu sejmku zaważyły walki polityczne, w szczególności stronnictwa królowej Bony z hetmanem Janem Tarnowskim i podkanclerzem Samuelem Maciejowskim⁴. Stary król — jak pisał anonimowy obserwator — nie miał dość sił fizycznych i odporności duchowej, aby zwaśnionych pogodzić⁵.

W ocenie współczesnych sejm zakończył się bez rezultatu. Nie uchwalono powszechnych podatków, a jedynie czopowe w miastach królewskich i biskupich. W razie konieczności król miał zwołać pospolite ruszenie przeciw groźbie tureckiej, nie tylko ciągle jeszcze aktualnej, ale nawet przez niektórych polskich polityków prowokowanej. Mimo to sprawa przedłużenia mocy obowiązującej ustawy o nowym sposobie obrony z ubiegłego sejmku została pogrzebana.

Właściwe obrady zamknięto 28 lutego 1545 r.⁶, ale kancelaria przyjmowała wpisy określone jako *in conventione* aż do 6 kwietnia 1545 r.⁷

Dorobek ustawodawczy tego sejmku, tu uwzględniony, stanowią:

I. *Litterae restium, pro bellica expeditione* z 13 marca 1545 r.⁸

II. *Inscriptio mandati Sacrae Regiae Maiestatis occasione telonei*, z 13 maja 1545 r.⁹

¹ B. Jagiell., ms. 6592, s. 299–316.

² Informację tę podał Stanisław Hozjusz w liście do Jana Dantyszka z 16 stycznia 1545 r. (*Acta Historica*, t. IV, nr 180, s. 172). W. Konopczyński (*Chronologia sejmów*, nr 55, s. 138) uznał za początek obrad datę pierwszego wpisu określonego jako *in conventione*, znajdującego się w MK, to jest 14 stycznia 1545 r. (Por. MRPS, cz. IV, vol. 3, nr 21767, s. 232).

³ Por. *Acta Historica*, t. IV, nr 180, s. 172; B. Kórn., ms. 230, nr 45, s. 135 (list Stanisława Bonera do Jana Dantyszka z 25 stycznia 1545 r.).

⁴ A. Dembińska, *Zygmunt I*, s. 244–245.

⁵ Por. B. Jagiell., ms. 6562, s. 317.

⁶ A. Dembińska, *Zygmunt I*, s. 245.

⁷ Por. MRPS, cz. IV, vol. 3, nr 21968, s. 242, gdzie ostatni dokument wydany *in conventione* nosi datę 6 kwietnia. Natomiast z 11 marca 1545 r. pochodzi ostatni dokument wystawiony przez kancelarię królewską z określeniem: *in conventione*, wydany drukiem przez A. Prochaskę (*Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej od 1348 do 1607 roku*, Lwów 1890, nr 267; cyt. za A. Gąsiorowski, *Itineraria*, nr 2, s. 267).

⁸ Podstawę niniejszej edycji stanowi przekaz z MK², t. 67, k. 258 v. (AGAD, mkrf. 753–754). Uwzględniono odmianki z tekstu oblaty dokonanej w księgach grodzkich sieradzkich (*Libri inscriptionum*, t. 22, s. 312–314 — obecnie w AGAD).

⁹ Mandat, a właściwie uniwersał królewski, adresowany do wszystkich poddanych, nie był, ściśle biorąc, konstytucją sejmową. Został on bowiem wydany po sejmie przez samego monarchę, a jego celem było wyjaśnienie obowiązujących zasad prawnych poboru cła. Związek tego aktu z ustawodawstwem sejmowym jest jednak niewątpliwy; w tekście odwołano się do konstytucji z 1538 i 1540 r. Przyczyną wydania były bowiem

Tekstu uchwały o czopowym w miastach królewskich i biskupich nie udało się odnaleźć¹⁰.

Także i pozostały dorobek tegoż sejmiku nie był zbyt bogaty; w *Metryce Koronnej* został rozrzucony pomiędzy rozmaitymi innymi wpisami datowanymi z Krakowa a nawet Lublina¹¹. Z ważniejszych, tu nie uwzględnionych aktów na uwagę zasługuje potwierdzenie przywilejów miasta Lwowa¹² oraz mandat królewski o zakazie wywozu srebra poza Koronę¹³.

skargi szlachty (*querelae plurimorum*) na bezprawie poborców, przedstawione najprawdopodobniej na zakończonym w marcu sejmie. Jest to tym bardziej uzasadnione, gdyż tę samą sprawę posłowie podnieśli w swych *Postulatach* na sejmie krakowskim 1547 (B. Jagiell., ms. 6562, s. 409). Poza tym, akt ten w swej treści przypomina wcześniejsze mandaty królewskie, które w niniejszym wydawnictwie — śladem O. Balzera — uznane zostały za konstytucje (por. wyżej, nr XVI, III, IV — Sejm walny piotrkowski 1509 r.; CIP, t. III, s. 88 i nn., nr 40 i 41). Akt ten drukujemy na podstawie jego kopii urzędowej, oblatowanej w aktach grodzkich kaliskich (t. 8, s. 523–525), obecnie w WAP w Poznaniu.

¹⁰ Informacja o jego uchwaleniu na sejmie pochodzi od Stanisława Górskiego (B. Jagiell., ms. 6562, s. 317). Por. też A. Dembińska, *Zygmunt I*, s. 245. Podobnie jak analogiczny uniwersał z 1537 r. nie stanowił on zapewne „klasycznej” konstytucji sejmowej. W jego uchwaleniu nie wzięli udziału posłowie ziemscy ani też, przypuszczalnie, senatorowie świeccy.

¹¹ MRPS, cz. IV, vol. 1, nr 7317, 7318, s. 421; cz. IV, vol. 3, nr 21767-21968, s. 232–242.

¹² Ibidem, nr 21860, s. 237.

¹³ Ibidem, nr 21906, s. 239.